

Bingöl Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Bingöl University
Journal of Economics and Administrative Sciences
Cilt/Volume: 7

Sayı/Issue: Prof. Dr. Muammer ERDOĞAN

Anısına Kongre Özel Sayısı

Yıl/Year: 2023, s. 243-268

DOI: 10.33399/biibfad.1253074

ISSN: 2651-3234/E-ISSN: 2651-3307

Bingöl/Türkiye

Makale Bilgisi /Article Info

Geliş/Received: 19/02/2023 Kabul/ Accepted: 25/03/2023

TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL OYUN KURUCU ROLÜ VE DÜZEN İNŞASINA DAİR İMKÂN VE KABİLİYETİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÖRNEĞİ¹

*Turkey's Regional Playmaker Role and Its Possibilities and
Capabilities for Order Building: The Case of the Organization
of Turkish States*

Veysel BABAHANOĞLU*

Zafer AKBAŞ**

Öz

Dünya düzeninin günümüz başat gücü halen ABD olmakla beraber, ciddi bir güç değişimi yaşanmaktadır. ABD diğer bölgelerde olduğu gibi Türkiye'nin yakın coğrafyasında da güç kaybetmeye devam etmektedir. Bu bağlamda Türkiye gibi bölgesel güçlerin önemi artmakta, güç boşlukları bu aktörler tarafından doldurulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin artan materyal kapasitesi dışında güçlü liderlik, diplomasi ve siyasi girişimleri Türkiye'yi daha görünür ve etkili kılmıştır. Türkiye'nin Ortadoğu ve Kafkasya'da izlediği politikalar da Türkiye'nin bölgede oyun kurucu ve statüko etkileyici rolüne katkı yapmaktadır.

¹ Bu makale 19-20 Ocak 2023 tarihinde Bingöl Üniversitesi tarafından düzenlenen II. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi'nde aynı başlıkla sunulan ve özet metni yayınlanan çalışmadan üretilmiştir.

* Öğr. Gör. Dr, Düzce Üniversitesi, Akçakoca Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, veyselbabahanoglu@duzce.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3734-7430>.

** Prof. Dr., Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, zaferakbas@duzce.edu.tr, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9974-5576>.

Kazakistan'ın eski devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in desteği ile başlatılan bugünkü haliyle Türk Devletleri Teşkilatı da bölgede yeni bir düzen kuruluşunun bir nüvesi olarak kabul edilebilir. Örgüte yönelik en kritik tehdidin Rusya olduğu, bunun dışında diğer güç odaklarınınca da bir rakip ve tehdit olarak algılanma olasılığı örgütün gelişimini ve etkisini azaltabilir. Türkiye'nin örgüt üyeleri arasındaki işbirliğini artırıcı ve güven sağlayıcı rolü yeni ve muhtemel bir güç çıkışının ya da odağının doğmasına neden olabilir. Üye ülkeler arası kültürel, sosyal, siyasi hatta askeri işbirliği örgütü kritik hale dönüştürebilir. Çalışmada Türkiye'nin imkân ve kabiliyetlerinin temelde birleştirici rolü sayesinde anılan sonuçların elde edilmesinde ciddi katkısı olabileceği, bunun da kazan kazan yaklaşımıyla hem örgütü hem de Türkiye'yi daha güçlü kılabilceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Güç, Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı.

JEL Kodları: F510; F530; F550.

Abstract

Although the USA is still the dominant force of the world order today, a serious power change is taking place. The USA continues to lose power in Turkey's close geography as in other regions. In this context, the importance of regional powers such as Turkey is increasing, and power gaps are being tried to be filled by these actors. Besides Turkey's increasing material capacity, strong leadership, diplomacy, and political initiatives have made Turkey more visible and effective. Turkey's policies in the Middle East and the Caucasus also contribute to Turkey's role as a playmaker and influencer of the status quo in the region.

The Organization of Turkish States in its current form, which was initiated with the support of the former President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, can also be considered as a core of the establishment of a new order in the region. The most critical threat to the organization is Russia, besides, the possibility of being perceived by other power centers as a competitor and a threat may reduce the development and influence of the organization. Turkey's role of increasing cooperation and providing trust among the members of the organization may lead to the emergence of a new and possible power anchor or focus. Cultural, social, political and even military cooperation between member countries can turn the organization into a critical one. In the study, it has been concluded that Turkey's possibilities and capabilities can contribute significantly to the achievement of the aforementioned results thanks to its fundamentally unifying role, and this can make both the organization and Turkey stronger with a win-win approach.

Keywords: Regional Power, Turkey, Organization of Turkic States.

Jel Codes: F510; F530; F550.

1. Giriş

Türkiye mevcut konumu, toplumsal ve siyasal durumu, tarihsel mirası ve bulunduğu coğrafyanın özellikleri itibariyle kendine has nitelikleri olan bir aktördür. Anılan nitelikler Türkiye'yi istisnai bir devlet konumuna taşımaktadır. Bölgenin kadim medeniyeti olması, imparatorluk bakiyesi bir ulus devlet olması, Doğu-Batı özelliklerini eşanlı taşıması gibi nitelikler Türkiye'yi özellikli devlet haline getirmektedir.

Zamanın ruhu, konjonktürel nitelikler ile Türkiye'nin yaklaşık son yüzyılına damga vuran politik, ekonomik ve sosyal gelişmeler Türkiye'nin bölgesel ve küresel etkisini artırmıştır. Türkiye, çevresinde yaşanan bölgesel ve küresel gelişmelere, aktif dış politika izlemek suretiyle müdahil olmakta ve böylece etki kapasitesini artırmaktadır. Bunu bir taraftan uluslararası örgütler nezdinde, bir taraftan ABD ve Rusya gibi küresel aktörler ile diğer taraftan AB ve diğer bölgesel aktörler nezdinde izlediği çok taraflı politikaların da katkısına başarmaktadır.

Türkiye'nin içinde bulunduğu döneme dair dış politika vizyonunun çok taraflı, hareketli, girişimci ve insani dış politika odaklı olması Türkiye'ye yeni ufuklar açmıştır. Covid-19 gibi küresel sorunlarda, Ukrayna-Rusya Savaşı ile İran-ABD çatışmalarında üstlendiği diplomatik ve siyasi roller, Libya iç savaşı, İkinci Karabağ Savaşı ve Suriye iç savaşında üstlendiği askeri ve politik kritik girişimler neticesinde Türkiye, pasif ve bekle gör anlayışıyla hareket eden dış politikadan pro aktif ve oyun kurucu bir role evrilmiştir.

Çalışmada yukarıda arz edilen değişim ve dönüşüm incelenmiş ve bunlardan hareketle Türkiye'nin artık bir oyun kurucu ülke olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bütün bunlar yapılırken ekonomik, sosyal, siyasal gelişmelerden ve Türkiye'nin materyal kapasitesi ile nitel ya da manevi nitelikleri üzerinden hareket edilerek analiz yapılmıştır. Bu bağlamda da Türk Devletleri Teşkilatı incelenmiş olup, Türkiye'nin buradaki katalizör rolüyle beraber olası konjonktürel gelişmelerin

örgütün etki kapasitesini katlayarak artıracığı savında bulunulmuştur.

2. Bölgesel Bir Aktör Olarak Yükselen Türkiye ve Artan Etkisi

Türkiye, bulunduğu coğrafyada dikkat çeken önemli bir devlet olarak jeopolitik hesaplar ve bakış içerisinde yer almaktadır (Babahanoğlu ve Örselli, 2022:3) Bu bağlamda 21. yüzyılda yaşanan gelişmeler Türkiye'nin jeopolitik önemini tekrar ortaya koymuştur. Türkiye'nin coğrafi konumu, kriz bölgelerine olan yakınlığı ve enerji koridoru üzerinde yer alması Türk dış politikasını ve Türkiye'nin bölgesel aktörler ile olan ilişkilerinin önemini artırmaktadır (Baykalı ve Koncagül, 2022:235).

Türkiye, gelişen bir bölgesel güç olarak kabul edilmektedir. Bölgede yaşanan yapısal değişimler ile Türkiye farklı ve zorlayıcı yönü ağır basmayan politikaları izlemiştir. Türkiye'nin bu potansiyeli önceden bir kimlik kırılması olarak değerlendirilirken son zamanlarda Türk dış politikasının itici gücü olmuştur. Dış politikada yaşanan bu değişime ekonomideki yükselişin de eklenmesiyle Türkiye bölgede daha güçlü bir konuma ulaşmıştır. Bu sayede Türkiye bölge devletleriyle olan ticaret hacmini artırmıştır. Türkiye bölgede ticaret, turizm, kültür ve sivil toplum alanlarında daha aktif hale gelmiştir. Bu bağlamda artan yatay iletişim toplumsal ağların güç kazanmasının yolunu açmıştır (Köse, 2014:35-36).

Türkiye'nin kültürel değerleri, tarihsel mirası, devlet örgütlenmesi, uluslararası arenadaki stratejik pozisyonu ve ekonomik yetkinlikleri ile bölgede güçlü bir diplomasi potansiyeline sahiptir. Özellikle Ortadoğu bağlamında ortak tarih ve din üzerinden geliştirilen ilişkilerin oluşturduğu sosyal bağlar, karşılıklı ekonomik bağımlılık ve Türkiye'nin örnek siyasi yapısı bölge devletleriyle kurulacak olan diplomasi faaliyetleri açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Değişen dış politika uygulamaları ile Türkiye'nin, Ortadoğu için daha cazip bir aktör olarak görülmesini sağlamıştır (Budak, 2019:148-149). Bir başka açıdan 2000'li yıllarla birlikte Türk dış politikasında Ortadoğu'nun rolü oldukça önem kazanmıştır. 2003'teki II. Körfez Savaşı ve 2011'deki Arap Baharı ile birlikte dünyadaki çatışmaların büyük çoğunluğu bu coğrafyada gerçekleşmiştir. Bölgede hâkim bir

gücün olmayışı ise mevcut istikrarsızlığı daha da derinleştirmiştir (Şahin ve Angarlı, 2022:17). Bu tür gelişmeler, ABD'nin Ortadoğu'ya çekidüzen verebilen bir güç olmaktan çıktığı tartışmaları ile birlikte değerlendirildiğinde Türkiye 1918'den beri ilk kez bölgede ekonomik ve siyasal açıdan etkili bir aktör olma şansı yakalamıştır (Ayhan, 2010:33). Gerçekten de Ortadoğu'daki diğer potansiyel bölgesel güçlerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin geniş maddi, düşünsel ve dış politika kaynakları bulunmaktadır. Ekonomisi 2000'li yılların başından beri gelişmektedir. Büyük nüfusu, ordusu, önemli coğrafyası, tarihi mirası, liberal deneyimi, ittifakları ve uluslararası örgütlere katılımıyla birlikte önemli roller oynamasını ve daha yüksek uluslararası statü elde etmesini mümkün kılmıştır (Arı ve Munassar, 2020:8).

Türkiye'nin son dönemlerde ekonomik ve siyasal konularda daha aktif olması, kendi bölgesinde ve Osmanlı hinterlandında yeniden söz sahibi olmasının yolunu açmıştır. Özellikle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin yaşadığı ekonomik kriz, kendi içlerine kapanmalarına ve dış politikalarını bu minvalde yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Bu durum ise Türkiye'nin yumuşak güç unsurları ile bölgesinde daha aktif olmasının yollarını açmıştır (Bayraktar, 2012:186). Nitekim Türkiye, sahip olduğu kültürel, siyasal, tarihi değerlerinin yanı sıra TİKA, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı gibi diplomatik ve ticari kurumları ile yumuşak güç unsurlarını başarılı şekilde kullanarak bölgesinde gücünü artırmış ve böylece kendini uluslararası politikada daha çok hissettirir hale gelmiştir.

Türk dış politikası her dönem komşu devletler ile var olan ortak tarihi ve kültürel mirası nedeniyle değişiklik göstermektedir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölgede yaşanan gelişmeler, ortaya çıkan savaş ve çatışmalar ile bölge siyasetinde ortaya çıkan yeni aktörler çeşitli bölgesel sorunlara neden olmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye denge siyaseti izleyerek dış politikada bazen yumuşak güç bazen de sert güç unsurlarını kullanmaktan çekinmemiştir. Böylece Türkiye, bölgesinde aktif bir rol izleyerek pasif bir dış politika anlayışından uzaklaşmıştır (Yürür, 2016:3). Türkiye, 2000'li yıllarla birlikte dış politikada geliştirdiği stratejik kültürün bir yansıması

olarak uluslararası alanda görünürliğini artırmaya başlamıştır. Böylece Türkiye, bölgesel sorunlar ve olası çatışmalarda önleyici roller üstelenmiş, aynı zamanda uluslararası ekonomik ortaklıklarda jeostratejik üstünlük kurmuştur (Erdağ ve Kardaş, 2013:78-79).

Türkiye son yıllarda Doğu Akdeniz ve Karadeniz’de yeni enerji kaynaklarının keşfiyle birlikte daha aktif bir bölgesel güç olma çabası içerisinde önemli adımlar atmaktadır. Örneğin Orta Asya devletlerinin Batı piyasalarına eklemlenmesi ve enerji kaynaklarının Türkiye koridoru üzerinden Batı piyasalarına transferini sağlayacak projeler önemli gelişmeler olarak kabul edilmektedir. Nitekim 2022 yılında gerçekleşen Rusya-Ukrayna Savaşı hem Türkiye’nin diplomatik gücünü hem de Rusya enerji kaynaklarına alternatif seçeneklerin değerlendirilmesi yönündeki çabalarının önemini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Türkiye Orta Asya ve Ortadoğu’da etkin bir bölgesel güç olarak kabul edilmektedir (Özsoy, vd., 2022:304-305). Gerçekten de Türkiye’nin her şeyden evvel gerçekleştirdiği enerji boru hatları projeleri ve başta Doğu Akdeniz’de ve Karadeniz’de olmak üzere izlediği enerji politikaları ile jeopolitik kazanımlar elde etmektedir. Türkiye hayata geçirdiği enerji boru hatları ile küresel etkinliğini artırmaktadır. Tüm bunlar hem Türkiye’nin enerjide artan rolünü güvenceye almakta hem de ekonomik kazanımlar sağlamaktadır. Bu durum Türkiye’nin uluslararası politikadaki etkinliğini artırarak jeopolitik gücünü pekiştirmektedir (Babahanoğlu ve Örselli, 2022:181).

Türkiye 21. yüzyılda dış politikada diplomatik, askeri, ekonomik ve kültürel araçlara ilave olarak arabuluculuğu da dinamik bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Bu yönüyle Türkiye’nin salt bir alanda faaliyetler göstermekte kalmayıp, o alanın parametrelerini etkilediği ve hatta dönüştürdüğü belirtilmektedir. Bu bağlamda Türkiye arabuluculuk açısından 2010’lu yıllarda normların oluşumuna, kurumların dönüşümüne, kapasitenin geliştirilmesine etki etmiştir (Akçapar, 2021:33). Bu dönemde STK’lar hiçbir dönemde olmadığı kadar etkin bir pozisyon kazanmıştır. Türk dış politikası ise aynı şekilde devlet dışı aktörlerin katılımı ile onlardan yararlanan bir yapı kazanmıştır. Böylece Türkiye’nin yumuşak güç unsurları küresel ve bölgesel ölçekte hissedilir bir düzeye ulaşmıştır. 2000’li yıllara kadar

Türk dış politikasının gündeminde neredeyse yer edinmeyen Afrika ve Güney Doğu Asya gibi bölgeler STK'ların etkisiyle Türkiye'nin ilgi alanına girmeye başlamıştır (Purtaş, 2013:2). Türkiye, uluslararası çatışmalar ve sorunlar karşısında yürüttüğü arabuluculuk faaliyetleri ile arabuluculuğun kurumsallaştırılması noktasında başarılı bir süreç yönetmektedir. Bu süreç ile Türkiye, kısa ve orta vadede bölgesinde yaşanabilecek güvenlik odaklı değişimler karşısında etkin ve öncü bir arabulucu aktör olmanın altyapısını da hazırlamıştır (Kiraz, 2020:236-237).

Özellikle Afrika açılımı Türkiye'yi, Afrika'daki uluslararası politikanın yeni aktörlerinden biri haline getirmiştir. Afrika ile 2003'teki 5 milyar dolarlık ticaret hacmi 25 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. Ekonomik ilişkiler diplomatik ilişkilerde de kendini göstermiş ve Türkiye'nin kıtadaki diplomasi ağı olan büyükelçilik sayısı 12'den 49'a yükselmiştir. Son dönemdeki SİHA'lar başta olmak üzere silah ticareti ise Türkiye'nin bölgede önemli bir başka atılımı olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki Etiyopya'nın Abiy Ahmet yönetimindeki federal hükümeti kendisini Türk yapımı İHA/SİHA'lar sayesinde mağlubiyetten kurtarmıştır (Karaoğlu, 2022:88).

Türkiye'nin jeopolitik çıkarlarının yanı sıra 21. yüzyılda İHA/SİHA teknolojisi başta olmak üzere savunma sanayide geliştirdiği atılımlarla küresel ve bölgesel ölçekte güçlü bir aktör olmuştur. Türkiye, jeopolitik durumundan kaynaklı karşı karşıya kaldığı tehditleri ortadan kaldırmak ve bölgesinde güçlü bir aktör olmak için jeostratejik hedeflere uygun dönüşümü bu dönemde başlatmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin başta terörle mücadelede kullanılmak üzere savunma sanayide gerçekleştirdiği atılımlar ile İHA/SİHA üreten birkaç devletten biri olması Türkiye'yi bölgesinde jeopolitik bir güç merkezi haline getirmiştir. Örneğin Polonya, Azerbaycan, Katar, Ukrayna, Türkmenistan, Fas ve Kırgızistan gibi devletlere satılan SİHA'lar ile Türkiye salt silah üreten ve satan bir devlet olmakla kalmamakta, aynı zamanda Libya ve Azerbaycan gibi bölgelerde bu SİHA'ların kullanılmasıyla siyasal güç kazanımı da elde etmektedir. Ayrıca bu alandaki bağımlılığını ortadan kaldırarak küresel piyasalardaki pozisyonuna güç katmaktadır (Babahanoğlu ve Örselli, 2022:187-190). Öyle ki Türkiye'nin geliştirdiği savunma sanayi ürünleri ihracatı

2013’de 1,5 milyar dolar seviyelerinde iken 2019’da 3 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Ancak bunun ötesinde önemli olan nokta savunma sanayi ürünlerinin ihracatında %35’lik kısmın ABD gibi önemli bir küresel aktöre yönelik gerçekleşmesidir. Bu rakamlara AB ve diğer Batılı devletler eklenince oran %60'lara varmaktadır. Kalan %40'lık kısımda ise ilk üç sırada Azerbaycan'ın, Birleşik Arap Emirlikleri'nin ve Ürdün'ün yer aldığı diğer devletler oluşturmaktadır (Egeli, 2022:105-106).

Türk dış politikası günümüzde bölgesel ve küresel meydan okumalarla yüzleşmektedir. Bölgesel politikaların etkinliğinin arttığı bir politik atmosfer ile yüzleştiğimiz bu zamanda yaşanan gelişmeler; yüz yıl önceki hesapların tekrar görüleceği, dondurulmuş ihtilaflar ile çatışmaların çözüleceği ve nihayetinde her devletin kendi söküğünü kendisinin dikeceği bir anarşi ve kaos dönemi olasılığını göstermektedir. Böyle bir uluslararası konjonktürün hâkim olduğu dönemde Akdeniz, Karadeniz, Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Avrupa kimliklerine sahip olan Türkiye izlediği stratejik dış politika ile bölgesinde artan etkisiyle yükselen bir aktör haline gelmektedir (İnanç, 2021:77-78). Ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan İslam dünyası ile ilgilenmekten vazgeçmeyen Türkiye, benzer ilişkileri Türk dünyası ile de kurmaktadır. İslam dünyasını terk etmeden demokratik yapısıyla Batı ile entegre olan Türkiye, izlediği dış politika ile bölgesinde yükselen bir değer olmaktadır. Bu yönüyle Ortadoğu devletleri açısından model bir devlet olarak görülebilir.

3. Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlardaki ve Uluslararası Sorunların Çözümündeki Rolü

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikası köklü değişimler yaşamıştır. Bu değişimlerden biri de Türkiye'nin hem bölgesel hem de küresel düzeyde artan bir biçimde aktif roller üstlenmesidir. Çevresel dinamiklere daha duyarlı olmaya ve krizleri çözmek için bazen iki taraflı bazen de çok taraflı aktif diplomasiye önem veren Türkiye, birçok gözlemcinin dikkatini çekmiştir. 2000'li yıllarda yeniden merkez olma stratejisi ile yön verilen Türk dış politikasının göze çarpan tarafı, uluslararası örgütlerde giderek daha fazla artan ve çeşitlenen rolüdür (Akgün, 2009:2). Küresel düzlemde ortaya çıkan

sorunların çözümünde küresel bir işbirliği gerektiğine inanan Türkiye, dış politikasını da bu bağlamda şekillendirmektedir. Türk dış politikası, hem ikili ve bölgesel ilişkileri geliştirmekte hem de geliştirilen bu ilişkilerin ortaya çıkaracağı etki ile küresel ve bölgesel barış, istikrar ve güvenlik ortamını oluşturmaya yöneliktir (Aksu, 2022:85).

2000'li yılların başında Türkiye'de gerçekleşen iktidar değişimine paralel olarak merkez ile çevre ilişkilerinde güçlü bir etkileşim yaşanmıştır. Bu etkileşimin sağladığı meşruiyet siyasi iktidarın merkezi değiştirme amacıyla iti güç olarak görülmektedir. Böylece siyasi iktidar hegemonyayı oluşturan sivil toplumun desteği ile politik toplumun enstrümanlarında dönüşümü başlatmıştır. Yaşanan iktidar değişimi ile birlikte Türkiye bir taraftan ülke içi dinamiklerde güçlü dönüşümleri hayata geçirmiş diğer taraftan dış politikayı değiştirmeye, kapasitesini ve kabiliyetini güçlendirme yoluyla bölgesel ve küresel kuruluşlarda daha aktif roller üstlenmeye başlamıştır (Kaya, Özcan ve Doğan, 2022:2416).

Türk dış politikasında uluslararası örgütlere olan ilgi giderek daha da artmıştır. Türkiye'nin üye olduğu uluslararası örgütlerin sayısı ile geliştirilen işbirliği alanları arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Türkiye'nin uluslararası örgütlere üyelikleri ve bu örgütler ile olan ilişkilerin dönemsel olarak yapılan incelemelerde Türk dış politikasının çağın gereklerine uygun bir biçimde değişim gösterdiği ortaya konulmuştur. Bu incelemede Türkiye'nin küreselleşme dönemine hızlıca entegre olduğu ve uluslararası sistemde diplomasiye ağırlık veren güçlü bir aktör olduğu tespit edilmiştir (Aksu, 2022:88).

Küresel bir aktör olma yolunda ilerleyen Türkiye, çatışmaların çözümünü ve arabuluculuk faaliyetlerini temelde iki farklı biçimde ortaya koymaktadır. Türkiye ilk olarak çatışmaların çözümünü için uluslararası örgütleri bir araç olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda uluslararası örgütlerdeki girişimleri ya bizzat kendi başlatmakta ya da diğer aktörlerin başlattığı girişimleri desteklemektedir. Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası örgütlerdeki girişimler bu kapsamda değerlendirilmektedir. Öte yandan Türkiye arabuluculuk

faaliyetlerini sadece uluslararası örgütler üzerinden yürütmekle yetinmemektedir. Bu bağlamda “sahada arabuluculuk faaliyetleri” olarak da nitelendirilen önleyici diplomasi faaliyetleri de uluslararası sorunların ve çatışmaların çözümünde aktif olarak kullanılan bir diğer yöntemdir. Özellikle bölgesel çatışmaların çözümünde bu yöntemin tercih edildiği görülmektedir (Toprak, 2021:94-95).

Türkiye siyasal, askeri ve ekonomik açıdan güç kazandıkça uluslararası sistemdeki konumunu yeniden tanımlamış ve uluslararası örgütlerle işbirliği alanlarını genişletmiştir. Türkiye, birçok uluslararası örgütte önemli roller oynamaktadır. Örneğin AB’ye üye olabilmek için uzun yıllardır çaba göstermektedir. BM üyesi olan Türkiye, aynı zamanda NATO üyesi bir ülkedir ve uluslararası barışın sağlanması için hem BM’nin hem de NATO’nun barışı koruma operasyonlarında aktif rol oynamaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından düzenlenen ekonomi ve sosyal konularda örgütün üyesi olarak çeşitli roller üstlenmektedir. Batı dünyası ile ilişkilerini sürdüren Türkiye, İslam dünyası ve Türk dünyası ile de yakın ilişkiler kurmaktadır. İslam İşbirliği Teşkilatı ve Türk Devletleri Teşkilatı üyesi olması bu açıdan önem arz etmektedir. Bu örneklerin sayısını artırmak elbette mümkündür. Türkiye bu tür örgütlerle geliştirdiği işbirliği ile küresel krizlerin çözümünde ekonomik, sosyal, siyasal ve güvenlik odaklı konularda işbirliği yapmak suretiyle somut adımlar atmaktadır.

Türkiye, NATO tarafından gerçekleştirilen birçok askeri operasyonlarda yer almıştır. 1995’de Bosna-Hersek Savaşı’nda IFOR (Initial Force) ve SFOR (Stabilization Force), 1999’da Kosovo Savaşı’da KFOR (Kosovo Force), 2001’de Afganistan’da ISAF (International Security Assistance Force), terörizmle savaş kapsamında Akdeniz’de yürütülen Etkin Çaba Harekâtı (Active Endeavour), ve 2011’de Libya Savaşı’ndaki operasyonlarda Türkiye NATO’nun ortak güvenlik ve savunma amaçlarına katkıda bulunmak için aktif roller almıştır. Üye ve müttefik ülkelerin güvenliğini sağlamak, terörle mücadele etmek, insan haklarını korumak, çatışmaları çözmek, barışı sağlamak ve istikrarı sağlamak gibi amaçlarla gerçekleştirilen NATO operasyonlarına Türkiye askeri personel ve teçhizat ile lojistik destekler sağlamak ve hava sahasını açmak gibi çeşitli yöntemlerle

destek vermiştir. Benzer şekilde BM tarafından Sudan ve Somali gibi Afrika ülkelerinde yürütülen barış gücü operasyonlarına askeri personel sağlamıştır.

Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Afrika sınırlarında yer alan tek Avrupa ülkesi olan Türkiye birçok bölgeyle komşu konumundadır. Genişleme politikaları izleyen AB için de bu durum önemlidir. Üç kıtanın bağlantı noktası olan Türkiye, bu kıtalara açılmak isteyen küresel aktörler için olduğu kadar NATO içinde vazgeçilmez bir devlettir. Öyle ki Batı dünyası özellikle NATO bağlamında Türkiye ile işbirliği yapmak zorundadır. Artık Avrupa'nın kriz noktaları sadece Orta ve Doğu Avrupa, Güneydoğu Avrupa ya da Baltık'ta değil, aynı zamanda Batı Avrupa'nın içinde de kriz olasılığı taşıyan problemliler bulunmaktadır. Türkiye'nin bu bölgelerde çözüm üretebilecek imkân ve kabiliyeti bulunmaktadır. Önleyici diplomasiden barışı koruma faaliyetlerine ve barış güçlerinde fiilen aktif roller üstlenmeye kadar birçok noktada uluslararası toplumla birlikte hareket eden Türkiye, AB ve NATO açısından güvenlik ve savunma perspektifinden dikkate değer bir oyun kurucudur (Fazla, 2022:820-821).

Türkiye, Montrö Sözleşmesi'nden doğan haklarını kullanarak NATO ile Rusya arasında dengeleme politikası uygulayarak Karadeniz'i bir çatışma alanı haline gelmekten korumaya çalışmaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda iki devlet arasında Antalya'da arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Türkiye, tahıl ambarı olarak kabul gören Ukrayna'da yaşanan savaştan ötürü patlak veren tahıl krizinin çözümünü için koridor kurulmasına öncülük etmiş ve başarılı olmuştur. Rusya ile ABD ve NATO arasında bir nevi iletişim köprüsü kurmuştur (Dinçer, 2023:53). Antalya Diplomasi Forumu'nda başlayan diplomatik başarılar İstanbul'da devam etmiştir. Bu toplantıda ilk kez ateşkes şartları konuşulmuştur. Savaştan iki devletin masada bir araya gelmesini sağlayan Türkiye, uluslararası aktörlerden övgüler almıştır. Dahası Ukrayna, Türkiye'nin garantör devlet olmasını talep ederken birçok AB ülkesi kalıcı barış için Türkiye'nin arabuluculuk yapmasının önemini vurgulamıştır (Altun, 2022:177-181).

Türkiye'nin uluslararası sorunların çözümünde attığı en önemli adımlardan biri de İran'ın 2000'li yıllarda nükleer programına hız vermesi ve nükleer programının barışçıl hedeflerin dışında başka amaçlar da taşıdığına yönelik şüphelerin artması ile ortaya çıkan sorundur. Türkiye, Batı ile İran arasındaki gerginleşen ilişkilerin barışçıl yollarla çözülmesi için Brezilya ile birlikte hareket ederek İran ile BM Güvenlik Konseyi arasında köprü vazifesi üstlenmiştir (Tunçarslan, 2018:74). Türkiye'nin İran ve Batılı devletlerle geliştirdiği diplomatik girişimler neticesinde 17 Mayıs 2010'da düşük oranda zenginleştirilmiş uranyumun Türkiye'de tutulmasını içeren bildiri İran, Türkiye ve Brezilya arasında imzalanmıştır (Gürzel, 2012:141). Ancak BM Güvenlik Konseyi Türkiye'nin tüm çabalarına rağmen İran'a ambargo uygulamaktan vazgeçmemiştir. Yeni yaptırımlar uygulamak için yapılan oylamada Türkiye ve Brezilya aleyhte oy kullanmıştır. Ancak 12 üyenin lehte oy kullanması ile ambargonun kapsamı genişlemiştir (Özkan, 2011:27).

Türkiye'nin düzen kurucu rolünün önemli örneklerinden birisini de Libya örneği oluşturmaktadır. Libya'da Arap Baharı sonrası iç savaş yaşanmıştır. Türkiye, uluslararası hukuka uygun olan meşru Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni desteklemiştir. Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile "Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası" ve "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" adında iki önemli antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmalar ile bir taraftan Libya'da diğer taraftan Doğu Akdeniz'de düzen kurucu aktör rolünü üstlenmiştir. Aynı zamanda bu antlaşmalar ile Mavi Vatan'a yönelik tehditler bertaraf edilmiştir.

Covid-19 küresel salgının ortaya çıkması aslında son yıllarda çeşitli nedenlerle azalan küresel işbirliği üzerindeki baskıyı artırmıştır. Bu süreçte inisiyatif alması beklenen BM, AB, DTÖ, DSÖ gibi bölgesel ve küresel örgütler, kendilerinden beklenen küresel koordinasyon ve liderlik görevini yerine getirememiş ve salgını yönetmede etkisiz kalmışlardır. Küresel örgütlerin salgınla mücadelede yetersizliği ve başarısızlığı, salgından önce dile getirilen "Dünya 5'ten Büyüktür" sloganı ile bilinen reform çağrılarını yeniden gündeme getirmiştir (Aslan, 2021:1736). Nitekim Türkiye bu süreçte ön saflarda rol alarak 150'nin üzerinde devlete destek olmuştur. Özellikle solunum cihazının

tüm dünyada ihtiyaç halini alması ile birlikte Türkiye kendi üretimini gerçekleştirmiş ve bu cihazlardan bir kısmını tıbbi yardım olarak diğer devletlere göndermiştir. Türk malı bir ürünün bu yardım paketlerinde yer alması da yine Türkiye'nin saygınlığı açısından olumlu olmuştur (Sırt ve Ergenç, 2021:283-284). Uluslararası işbirliğinin küresel çapta arttığı bu dönemde Türkiye sürecin bütünü göz önüne alındığında bir anda Avrupa standartlarının çok önüne geçmiştir.

4. Türk Devletleri Teşkilatı ve Türkiye

Türk halkları arasındaki yakınlık, yalnızca ortak kültür, dil, din ve benzeri değerlerden değil, aynı zamanda eski çağlardan beri ticari ilişkilerin kurulup işbirliği yapılmasından da kaynaklanmaktadır. Bu bağlar SSCB döneminde sınırlı da olsa kopmuş, ancak bağımsızlık yıllarına gelindiğinde kardeşlik duygusu yeniden eski köklerini bulmuştur. SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Türki cumhuriyetlerde ulusal kimliğe yapılan vurgu artmış, tarihi gelenekler yeniden canlanmış ve Türkçe konuşan devletlerle ilişkiler yoğunlaşmıştır (Sobirov, 2020:727).

SSCB'nin dağılma süreciyle birlikte bölgedeki Türki cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmesiyle Türkiye'nin Türk Dünyası açılımı başlamıştır. ABD ve Batı'nın da desteğiyle bu dönemde "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" söylemi ön plana çıkmıştır. Ancak bölge devletlerinin Rus etkisi altında olmaları, Türkiye'nin ABD müttefiki bir devlet olarak görüldüğünden şüpheyle yaklaşılması, Türkiye'nin PKK terör örgütü sorununa yöneldiğinden bölgeyle entegre olamaması ve ekonomik yetersizlikler gibi nedenler açılımın istenilen düzeyde başarılı olmasını engellemiştir (Şahin ve Argarlı, 2022:7). Tüm bu nedenlerle birlikte Türk Dünyası açısından önemli adımlar atılmaktan da geri durulmamıştır. Bu bağlamda atılan bütünleşme adımların belki de en önemlisine bir başlangıç olacak olan 3 Ekim 2009 tarihinde imzalanan Nahcivan Antlaşması ile kurulan Türk Keneşi olarak da ifade edilen Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'dir. 1992'de tohumları atılan ve 2010'da resmileşen konseyin adı, 12 Kasım 2021'de İstanbul'da gerçekleştirilen 8. Zirve'de Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmiştir. TDT'nin ilişkili kurumları olarak Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSOY),

Uluslararası Türk Akademisi, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) ile Türk Kültür ve Miras Vakfı adında dört adet yardımcı kuruluşu bulunmaktadır. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye TDT'nin üyeleri olarak yer alırken, Macaristan, Türkmenistan ve KKTC ise gözlemci statüsünde yer almaktadır.

TDT, Nahcivan Antlaşması'nın 1. Maddesine göre "uluslararası bir kuruluş" niteliğine sahip iş birliği mekanizmasıdır. Nitekim uluslararası hukuk bakımından TDT, uluslararası bir örgüttür. Yine uluslararası hukukun bir gereği olarak TDT, bazı haklardan yararlanabilecek, yetkilendirildikleri hususlarda hukuki eylemlerde bulunabilecek ve yükümlülük altına girebilecektir. Nitekim Nahcivan Antlaşması'nın 10. Maddesine göre TDT; anlaşmalar yapabilir, mülk edinebilir ve edindiği mülkü elden çıkarabilir, mahkemelere davacı veya davalı olarak katılabilir, banka hesabı açıp nakdi varlıklar üzerinde işlem yapabilir. Bu durum TDT'nin uluslararası hukuki kişiliğini teyit etmektedir (Erkiner ve Eray, 2022:226-227).

TDT'nin öncelikli hedefleri arasında Türkçe konuşan devletler ile dostluk temelli ilişkiler geliştirerek ortak tarih, kültür, kimlik birlikteliğini devam ettirmek yer almaktadır. Bu bağlamda TDT; Türk devletleri arasında karşılıklı güven inşasını sağlamak, siyasi, askeri, ekonomik, sağlık ve teknik alanlarda işbirliğine ivme kazandırmak, ortak tarih, dil ve kültür birikimini koruyarak gelecek yıllara aktarmak, yeni kültürel yapılaşmanın önünü açmak gibi hedefleri içeren büyük bir projeksiyona sahiptir (Kocatepe, 2022:423). Bu bağlamda TDT göçten diasporaya, enerjiden ulaşım, eğitimden sağlığa, ekonomiden turizme varıncaya değin toplam 19 farklı alanda işbirliği faaliyetleri yürütmektedir.

TDT üyesi devletlerin farklı jeopolitik kaygıları söz konusudur. Bu durum üye oldukları farklı uluslararası örgütlerde ve belirledikleri stratejik yollarda kendini göstermektedir. Öyle ki TDT'yi oluşturan devletlerin üye oldukları uluslararası örgütler sınırlı bir alanda örtüşmektedir. Güvenlik örgütlerine üyelik bakımından sadece Türkiye NATO üyesi iken, Kazakistan ve Kırgızistan ise Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) üyesidir. Şangay İşbirliği

Teşkilatı (ŞİÖ) üyesi olanlar ise Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dır. Tüm Türk devletlerinin üye olduğu üç uluslararası kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar AGİT, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve İİT olarak sıralanmaktadır. Özbekistan bir kez Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü (GUAM)'a üye olup ayrılırken iki kez de KGAÖ'ye üye olup ayrılmıştır. Türkiye ve Türkmenistan dışındaki devletler Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyesidir. Rusya merkezli ekonomik bütünleşme örgütü olan Avrasya Ekonomik Birliği'ne ise sadece Kazakistan ve Kırgızistan'ın üyeliği bulunmaktadır (Sarıkaya, 2021:3). Ancak tüm bu farklılıklara rağmen TDT bünyesinde yer alan devletlerin ortak platformlarda bir araya gelmeleri hem Türk Dünyası'nın bütünleşmesini hem de Avrasya jeopolitiğinin merkezinde yer alan Türk Dünyası'nın Rusya ve Çin arasındaki sıkışmışlığının kırılmasını sağlamaktadır (Erol, 2018:335).

TDT üyeleri, bünyesinde önemli bir kolektif güç potansiyeli bulundurarak jeopolitik, jeoekonomik, jeokültürel, güvenlik ve enerji gibi alanlarda birlikteliğe önemli güç kazandırmaktadır. Bu bakımdan TDT, Avrasya jeopolitiğinde çıkarları söz konusu olan büyük güçler arasında önemli bir pozisyon elde ederek bölgedeki güç dengesinin başat aktörü olabilecektir (Demir, 2022:67). Nitekim TDT üyeleri Zengezur Koridoru, Hazar geçişli ulaştırma projeleri, İpek Yolu'nda artan insani ve ticari hareketlilikle birlikte uluslararası sistemin önemli aktörüdür. Dünya ekonomisinde yaşanan enflasyon ve resesyon gibi sorunların arttığı bir dönemde küresel enerji ve gıda krizinin hafifletilmesinin çözüm adresi olarak TDT gösterilmektedir. Ayrıca TDT üyeleri arasındaki işbirliği ve ortalık ile buldukları bölgenin barış ve istikrarına katkı sağlamaktadırlar (Purtaş, 2022:7). Bu noktada Türkiye'nin öncü roller üstlenmesi ise TDT'yi uluslararası politikada daha görünür kılmaktadır.

TDT'nin ortaya çıkmasındaki itici güç, Türkiye'nin son yıllarda izlediği dış politika olmuştur. Türkiye'nin öncü rolü örgütün genel başarısının anahtarı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin örgütteki konumu bağlamında iki yönlü bir kazanım gerçekleşmesi söz konusudur. Uluslararası politikada orta güç olan Türkiye, TDT'ye Batı ile arasında aracılık, küresel ticaret ve enerji yollarına erişim, gelişmiş işbirliği ve Batı dünyasında daha büyük bir itibar elde etme

imkânı sağlamaktadır. Aynı zamanda TDT, Türkiye'ye jeopolitik ağırlık merkezi olarak Orta Asya'da daha büyük bir rol vermektedir. TDT, Türkiye'nin Batı dünyasıyla uzun süredir devam eden entegrasyon girişimlerine akıllıca bir alternatif olarak görülmektedir (Demir, 2022:65).

Türkiye, TDT'ye tarihsel bir turancılıktan ziyade daha rasyonel ve pragmatik yaklaşmaktadır. TDT'ye verilen önem Batı dünyası ile yaşanan ilişkilerdeki gerileme ile paralellik göstermektedir. Her ne kadar TDT için AB'ye bir alternatif olarak düşünüldüğü ve nihai plan olarak tasarlanmadığını söylemek mümkün olsa da konjonktürel değişimlerin Türkiye'yi getirdiği nokta alternatif olanı asli bir tercihe dönüştürme fırsatı sunmaktadır. Böylece TDT ile bütünleşen Türkiye, bölgesel bir güçten küresel bir aktöre evrilebilme olanağı da yakalamış olacaktır (Aydilek, 2022:725).

TDT, Avrasya düzeninde birçok alana katkı sunacak potansiyeldedir. Örgütlenme fikrinin, 2006 yılında Avrasya Birliği fikrini öneren Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den kaynaklanması dikkat çekicidir. Türk devletlerinin TDT ile Avrasya Ekonomik Birliği'ndeki işbirliğini, ŞİÖ'yü ve Kuşak ve Yol Girişimini göz önünde bulundurarak Avrasya'da birliğin temelini oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca Türk Devletleri, Kuşak ve Yol Girişimi'nin demiryolu ve karayolu ayağını oluşturmaktadır. Nazarbayev, Trans Hazar Koridoru Uluslararası Ulaşım Güzergâhı'nın adının "Turan Koridoru" olmasını önermiştir. Bu durum, Türk devletlerinin Kuşak ve Yol Girişimi'nin stratejik önemini anladığını göstermektedir. Türk devletlerinin Avrasya'daki jeostratejik önemini de kanıtlamaktadır. Bugün ekonomik ve kültürel işbirliğinin derinleştirilmesi amacını taşıyan TDT, Avrasya'daki siyasal bütünleşmenin bir ayağını oluşturmaktadır (Demircan, 2022). Nitekim Turan koridoru büyük jeoekonomik öneme sahiptir. ABD, Japonya ve Güney Kore'nin Çin üzerindeki artan baskısı göz önüne alındığında, kara koridorları giderek daha hayati hale gelecektir. Üye devletlerin bu koridor aracılığıyla bölgesel ve küresel olarak tedarik zincirlerine girmesi Turan Koridoru projesinin uygulanması, TDT'nin ekonomik geçiş potansiyelini önemli ölçüde ortaya çıkaracaktır (Kushkumbayev ve Mussabekova, 2022:79).

TDT'nin potansiyeli bir bütün olarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan tablo örgütün sahip olduğu gücü daha net ortaya koymaktadır. Günümüzde TDT'ye üye ve gözlemci devletlerin topraklarında 150 milyondan fazla insan yaşamaktadır. Bu devletler, toplam 4.242.362 kilometrekarelik bir alanı kapsayan geniş ve önemli bir jeopolitik bölgede yer almakta olup, GSYİH'leri 1 trilyon ABD dolarını aşmaktadır. Bu bağlamda, TDT dünya ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır (Mustofaev, 2022:107). Ancak bununla birlikte üye devletler ve TDT yönetim organları, daha etkili vergi ve gümrük tarifeleri uygulamak suretiyle ticari işbirliğini genişletmek için önemli adımlar atabilirler. Bu noktada Türkiye, geniş ve çeşitlendirilmiş ekonomisi ile TDT içindeki ticari ilişkilerin genişletilmesinde öncü bir rol oynayabilir. Üye ve gözlemci ülkelerle olan ticaret hacminin Türkiye'nin toplam ticaretinin sadece küçük bir kısmını oluşturduğu dikkate alınarak, Türk üretici ve satıcılarını TDT ülkeleri pazarlarına çekecek ek önlemler alınarak diğer üyelere yönelik bir takım ticareti kolaylaştırıcı özel uygulamalar sunulmalıdır. Macaristan, Türkiye ile birlikte üye ülke pazarları ile AB arasında bir köprü görevi görebilir (Baghirova, 2022:69).

Böylesi bir coğrafyada ve bu düzeyde ekonomik bir potansiyele sahip olan TDT'nin askeri harcamaları toplamı GSYİH'lerinin yaklaşık %14,5'ine denk gelmektedir. Bu askeri harcamalar da göz önüne alındığında bazı jeopolitik gerçeklikler de ortaya çıkarmaktadır. Üye devletlerin bölge güvenliği ile ilgilenmesi, bölgeyi ilgilendiren askeri meselelere de dâhil olması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Kocatepe, 2022:425-426). TDT üyelerinin askeri harcamaları ve güvenlik alanında işbirliği geliştirmeleri bölgesel sorunlara müdahil olmaları açısından önemli bir argüman olmakla birlikte bu işbirliği istişari nitelik taşımaktadır. Bu konuda TDT bünyesinde oluşturulmuş kurumsal bir yapı bulunmamaktadır. Askeri bir örgüt olmayan TDT, üye devletleri ilgilendiren askeri konularda herhangi bir somut eylemde bulunma eğilimi göstermek yerine, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Bunun somut bir örneği olarak TDT, 2022'de Kazakistan'da yaşanan olaylar karşısında barış ve istikrarın önemine vurgu yaparak Kazakistan ile güçlü dayanışmalarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, 2022'de Kırgız-Tacik devlet

sınırında yaşanan çatışmalara ilişkin derin endişelerini dile getirmiş, silahlı çatışmaların derhal durdurulması ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi çağrısında bulunmuştur (Yesevi, 2022:9).

Kazakistan'da yaşanan olaylar neticesinde KGAÖ'den destek istenmiştir. Bu durum TDT içerisinde askeri ve güvenlik alanında henüz çok taraflı bir işbirliğinin sağlanamadığını göstermektedir. Bu nedenle TDT bünyesinde güvenlik ve istihbarat birimleri arasındaki işbirliği daha organize ve kurumsal olması gerekmektedir. Ancak üye devletler bunun yerine birbirleriyle çeşitli düzeylerde ikili güvenlik işbirliğini tercih etmektedirler. Nitekim bu noktada Türkiye'nin Azerbaycan ile arasındaki işbirliği Kazakistan ya da Kırgızistan ile arasındaki işbirliği ile kıyaslanamayacak derecede farklılaşmaktadır. Bu durum Azerbaycan'ın Karabağ Savaşı'nda kendini somut şekilde göstermiştir. Türkiye bu savaşta Azerbaycan'ı hem sahada hem de masada desteklemiştir. Bir noktada iki devlet arasındaki güvenlik ve askeri odaklı işbirliği stratejik bir ittifaka dönüşmüştür. Ancak TDT'nin diğer üyelerinden Kazakistan ve Kırgızistan KGAÖ üyesi olarak Rusya'ya daha fazla güvenmektedir. Özbekistan ise bu alanda Türkiye ile koordinasyonun sağlanması için pratik adımlar atmaktadır (Mustofaev, 2022:107).

Bu konuda bir başka önemli örnek ise Barış Pınarı Harekâtı'na verilen destektir. Azerbaycan ve Özbekistan'ın operasyona destek açıklamaları ile daha sonradan geri adım atsa da Macaristan'ın AB nezdinde alınan Türkiye'yi kınama açıklamasını veto etmesi TDT'nin önemini ortaya koymaktadır. TDT'nin 7. Zirvesinde harekâta verilen destek ve yayınlanan ortak bildiri bu anlamda ön plana çıkmaktadır. Açıklanan ortak bildiri de "Türk Konseyi, Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı'nın terörizmle mücadeleye, Suriye'nin toprak bütünlüğünün sağlanmasına, Suriyelilerin teröristlerin zulmünden kurtarılmasına ve yerlerinden edilmiş Suriyelilerin ana vatanlarına güvenli ve gönüllü geri dönüşleri için şartların oluşturulmasına katkıda bulunacağına olan umut ve inançlarını beyan etmektedir" ifadeleri yer almıştır (Güler, 2019).

Bugün gelinen nokta itibarıyla Türkiye, TDT açısından önemli bir devlettir ve teşkilatın öncüsü konumundadır. Türkiye'nin bölgesel bir

güç olması ve bölgesinde liderlik rolü üstlenmesi, Türk devletleriyle yakın ilişkiler kurması, ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda diğer TDT üyelerine göre daha güçlü bir devlet olması gibi faktörler Türkiye'yi TDT'nin başat aktörü yapmaktadır.

5. Sonuç

Çalışmada Türkiye'nin İran ve ABD arasındaki uyuşmazlıklarda arabulucu rolünü üstlendiği, bunu yaparken kendisini ambargolar dolayısıyla bir zarara uğramaktan koruması, Covid-19 salgınında izlediği sağlık diplomasisi ve politikaları sayesinde sürecin atlatılmasına başarılı müdahaleleri olduğu ve bu tür süreçlerin Türkiye'nin bölgesel güç kazanımına ve liderlik rolüne olumlu katkı yaptığı anlaşılmıştır.

Batı dünyasının derin endişeler yaşamasına neden olan bir bölgesel çatışma olarak Ukrayna-Rusya savaşı'nda izlediği başarılı diplomatik ve siyasi girişimlerin Türkiye'yi diğer aktörlere göre daha kritik hale getirmiştir. Küresel gıda krizinin çözülmesine yönelik olarak Ukrayna tahılının dünya pazarına arzına kritik katkısı başka aktörün başaramadığı bir sonuç olarak ifade edilebilir. Bununla beraber hem Ukrayna hem de Rusya ile aynı masa etrafında görüşebilen nadir aktör olması Türkiye'yi daha önemli ve güçlü kılmıştır.

Bütün bunların dışında Arap Baharı sonrasında, Libya'da meydana gelen bölünmede de aktif rol üstlenmiş, Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen meşru hükümetin yanında yer alarak bir düzen kurucu rol daha gerçekleştirmiştir. Doğu Akdeniz'de Türkiye aleyhine oluşturulmaya çalışılan düzeni Libya hükümeti ile imzaladığı iki anlaşmayla bozmuş, Mavi Vatan'ı güçlü ve hukuksal temeller üzerine inşa etmiştir. Bunun üzerine de Mısır'la bozulan ilişkilerini hal yoluna koymuştur. Ayrıca İsrail, Yunanistan gibi devletlerin Mısır'la birlikte kendisiyle hareket etmedikçe bölgede istediği sonuçları elde edemeyeceği bir düzenin ortaya çıktığını görmelerine ve buna göre pozisyon almalarına neden olmuştur. Yine İkinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'a verdiği kritik siyasi, askeri ve lojistik destek sayesinde bir taraftan rakip güçlerin daha güçlenmesi olasılığını ellerinden almış diğer taraftan dost ve kardeş Azerbaycan'a adeta can suyu olmuştur.

Türkiye'nin düzen kurucu rolünün önemli örneklerinden birini TDT oluşturmaktadır. Türkiye'nin yakaladığı bölgesel aktör potansiyeli TDT vesilesiyle daha da artma eğilindedir. Türk Cumhuriyetleri ekonomik ve siyasi olarak hızla güçlenmektedir. Bunlarla birlikte tarihsel, dini ve milli müştereklik düzeyi çok yüksek olan bir Türkiye'nin bir taraftan örgüte önemli bir etkinlik kazandırması diğer taraftan Teşkilat'ın da bölgesel bir aktör olarak güçlenmesi sayesinde Türkiye'nin bölgesel katkısını artırdığı söylenebilir. TDT, Türk devletleri arasındaki iş ve güç birliğini artırmakta ve böylece üyelerine çarpan ve hızlandıran etkisi sağlamak suretiyle bölgede daha aktif ve etkin olmanın önemli bir kaldıraç haline gelmektedir. Bütün bunlarla beraber zaman zaman konjonktürel değişimler bölgesel ve küresel düzeyde güç boşlukları ve fırsat alanları oluşturabilmektedir. Böyle bir ekstra değişimin Türkiye'yi bölgede daha etkili ve güçlü kılacağı da aşikârdır. Hele ki çok kutuplu yapıya her geçen gün daha da evrildiği görülen uluslararası düzenin bu bağlamda Türkiye'ye de daha fazla rol fırsatı sunacağını da belirtmek gerekmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde BİİBFAD Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Yazarlar eşit düzeyde çalışmaya katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür: Gösterdikleri yoğun ilgi ve emeklerinde dolayı BİİBFAD Dergisi Editör Kurulu'na ve sağladıkları katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Akçapar, B. (2021). Diplomaside siyasi girişimcilik: barış için arabuluculuk girişiminin on yılı. *Uluslararası İlişkiler*, 18(69), 29-48.
- Akgün, B. (2009). Türk dış politikası ve uluslararası örgütler. *Akademik Ortadoğu*, 3(2), 2-40.

- Aksu, Z. (2022). Türk dış politikası ve uluslararası örgütler. *Uluslararası Stratejik Boyut Dergisi*, 2(2), 79-91.
- Altun, F. (2022). *Küresel Belirsizlik Çağında İstikrarlaştırıcı Güç Türkiye*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Arı, T., & Munassar, O. (2020). Two stages of Turkey's quest for a regional power status in the Middle East: an integrated role status-seeking approach. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 14(27), 1-29.
- Aslan, S. (2021). Covid-19 salgınının küreselleşmeye ve ulus devletlere etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(80), 1735-1752.
- Aydilek, E. (2022). Türk devletleri teşkilatının siyasi ve ekonomik potansiyeli. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), 716-728.
- Ayhan, V. (2010). Eksen kayması mı? sistemik etkiler mi?: Türkiye-ortadoğu ilişkilerine teorik bir bakış. *Ortadoğu Analiz*, 2(19-20), 25-34.
- Babahanoğlu, V. & Örselli, E. (2022). *Küresel Jeopolitik 21. Yüzyılda Dönüşen Dünya Değişen Türkiye*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Baghirova, Orghana (2022). The organization of Turkic States' economic potential and cooperation prospects among its members. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 27(1), 53-73.
- Baykalı, F. & Koncagül, İ. (2022). *Türkiye'nin Bölgesel ve Jeopolitik Yaklaşımları*. S. Yenil & M. B. Sanyürek (Ed.). Uluslararası Politika Giriş Kavram Teoriler. Ankara: Nobel Yayıncılık, 235-282.
- Bayraktar, Z. (2012). Türkiye'nin Balkanlar'daki yumuşak gücü Türk kültürü. *Karadeniz Araştırmaları*, (35), 181-189.
- Budak, M. M. (2019). Türkiye'nin Ortadoğu'da kamu diplomasisi tecrübesi. *Ortadoğu Etütleri*, 11(1), 142-169.
- Demir, C. (2022). The Organization of Turkic States: Implications for the Regional Balance of Power. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, TDT Özel Sayısı, 39-71.

- Demircan, N. (2022). Turks in the changing world order: the organization of Turkic States. *The Defence Horizon Journal*. [Çevrimiçi kaynak]. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-81345-8> [Erişim tarihi: 2 Ocak 2023].
- Dinçer, M. (2023). Montrö Sözleşmesi Bağlamında Karadeniz'de Türkiye-Rusya İlişkileri. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 3(1), 50-67.
- Egeli, S. (2022). *Türkiye'nin Savunma Sanayii ve Silahlanma Politikalarında Temel Eğilimler*. Ş. Kardaş & H. Yalçınkaya (Ed.). Türk Dış Politikasının Güvenlik Gündemi, Ankara: Orient Yayınları, 103-108.
- Erdağ, R. & Kardaş, Ş. (2013). *Türk Dış Politikası ve Stratejik Kültür*. B. Duran, K. İnat & U. Ulutaş (Ed.). Türk Dış Politikası Yıllığı 2012, Ankara: Seta Yayınları, 65-90.
- Erkiner, H. H. & Eray, İ. (2022). Uluslararası hukuk bakımından bir uluslararası örgüt olarak Türk Devletleri teşkilatı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, TDT Özel Sayısı, 217-250.
- Erol, M. S. (2018). *Avrasya'nın Değişen Jeopolitiğinde Türk Dünyası ve Türkiye: Nasıl Bir Gelecek?*. B. H. Eryiğit (Ed.). Yerelden Küresele: Türkiye - Türk Dünyası İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını, İstanbul: Tesam Kitapları, 323-339.
- Fazla, H. (2022). *1952'den 2022'ye NATO ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güler, M. Ç. (2019). Türk Konseyi'nden Barış Pınarı Harekâtı'na Destek. *Kriter Dergi* 4.40. [Çevrimiçi kaynak]. <https://kriterdergi.com/dis-politika/turk-konseyinden-baris-pinari-harekatina-destek> [Erişim tarihi: 10 Aralık 2022].
- Gürzel, A. (2012). Turkey's Role in Defusing the Iranian Nuclear Issue. *The Washington Quarterly*, 35(3), 141-152.
- İnanç, H. (2021). *Uluslararası Güvenlik Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

- Karaoğlu, E. (2022). *Jeopolitiği Anlamak Uluslararası Politika Yazıları*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Kaya, F., Özcan, M. & Doğan, S. (2022). Eleştirel gerçeklik ve “dünya beşten büyüktür söylemi” bağlamında Türkiye'nin küresel düzen talebi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(4), 2408-2425.
- Kiraz, S. (2020). Uluslararası arabuluculuğa dair değişen yaklaşımlar ve Türkiye'nin arabuluculuğun dönüşümündeki rolünün incelenmesi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20(2), 227-238.
- Kocatepe, Ö. F. (2022). Türk Cumhuriyetleri'nin bölgesel güvenlik kaygıları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 130(257), 407-434.
- Köse, T. (2014). Türkiye'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesindeki gücü: zorlayıcı olmayan gücün imkân ve sınırları. *Uluslararası İlişkiler*, 11(41), 29-61.
- Kushkumbayev, S. & Mussabekova, A. (2022). New Kazakhstan and the future of the organization of Turkic States: key areas of cooperation. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 27(1), 74-90.
- Mustofaev, M. (2022). The organization of Turkic States: a new approach to global and regional challenges. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 27(1), 105-120.
- Özkan, M. (2011). Turkey-Brazil involvement in Iranian nuclear issue: what is the big deal?. *Strategic Analysis*, 35(1), s.26-30.
- Özsoy, B., Sipahi, E. B., & Sayın, Y. (2022). Orta Asya'da enerji politikaları ve küresel rekabet bağlamında Türkiye'nin rolü üzerine bir değerlendirme. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 15(30), 303-328.
- Purtaş, F. (2013). Türk dış politikasının yükselen değeri: kültürel diplomasi. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 7(13), 1-14.
- Purtaş, F. (2022). *Krizleri Fırsata Dönüştüren İş Birliği Türk Devletleri Teşkilatı*. İstanbul: Seta Yayınları.

- Sarıkaya, Y. (2021). Türkî Cumhuriyetler”den Türk Devletleri Teşkilatı’na 30 Yılın Muhasebesi. *TASAV Değerlendirme No 38*, [Çevrimiçi kaynak].
https://www.tasav.org/media/k2/attachments/DPA_D_38_TDT-30_Y%C4%B1n%C4%B1n_Muhasebesi_20.12.2021.pdf
[Erişim tarihi: 27 Aralık 2022].
- Sırt, E. & Ergenç, E. (2021). Kamu diplomasisinde halkla ilişkilerin rolü ve önemi: covid-19 salgını sonrasında Türkiye’nin dış yardımları örneği. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 263-290.
- Sobirov, J. (2020). “Participation of Uzbekistan in the Cooperation Council of Turkic Speaking States”, *Scientific Collection «InterConf» (39): Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Science and Practice: Implementation to Modern Society*, December 26-28, 2020 / Manchester, Great Britain, 726-729.
- Şahin, G., & Angarlı, M. (2022). Bölgesel liderlik bağlamında Türk Dış politikasının jeopolitik gerçeği: Türk dünyası. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, TDT Özel Sayısı, 5-37.
- Toprak, N. G. (2021). *Türkiye’nin Çatışma Çözümü ve Arabuluculuk Girişimleri*. M. Ekşi (Ed.). Amaç-Araç Sorunsalı Türkiye’nin Küresel Aktör Olma İddiası, Ankara: Akçağ Yayınları, 89-113.
- Tunçarslan, N. (2018). Uluslararası sorunların çözümünde normatif ve reel politik araçların karşılaştırmalı bir analizi: İran ve Suriye krizi’nde Türkiye’nin arabuluculuğu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), 73-89.
- Yesevi, Ç. G. (2022). Examining the organization of Turkic States: A teacher and norm-creator. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 27(1), 2-25.
- Yürür, P. (2016). *Yakın Geçmiş Perspektifinden Türkiye’nin Komşu Siyasetine Kısa Bir Bakış*. P. Yürür & A. Özkan (Ed.). Soğuk Savaş Sonrası Türkiye’nin Komşu Siyaseti Balkanlar Kafkasya Ortadoğu. Ankara: Detay Yayıncılık, 3-23.

**Turkey's Regional Playmaker Role and Its Possibilities and
Capabilities for Order Building: The Case of the Organization of
Turkish States**

Extended Abstract

In the near future, Turkey's increasing economic power, military capacity and political capabilities will put it at the forefront compared to other regional actors. Furthermore, Turkey's achievements in the defense industry, especially in its successes in UCAV (unmanned combat aerial vehicle), its political, restriction and military gains an increasing role in international organizations contribute to its ability to have a connection power that increases in regional developments and strengthens in statements made with great powers.

With the understanding that the Eastern Mediterranean is an energy store, it started drilling activities with increasing technological opportunities and the cooperation or competition policies it followed towards regional rival states made Turkey stronger. The agreements signed with Libya also strengthened this.

Apart from Turkey's increasing material capacity, strong leadership, diplomacy and political initiatives have made Turkey more visible and effective. Turkey's policies in the Middle East and the Caucasus also contribute to Turkey's role as a playmaker and influencer of the status quo in the region. It can be said that Russia's Ukraine war and the Second Karabakh victory, two critical developments in its close geography in the recent period, have also moved Turkey to another point. Turkey has become an actor whose influence is felt more in the region. Initiatives such as the peacebuilder role pursued by Turkey in the war between Russia and Ukraine, grain diplomacy have provided regional and even global relief in the field of grain. Turkey's support also significantly contributed to Azerbaijan's victory over Armenia in the Karabakh war.

The Organization of Turkish States in its current form which was initiated with the support of the former President of Kazakhstan Nur Sultan Nazarbayev can also be considered as a core of the establishment of a new order in the region. The impact of certain structures in international relations is particularly related to the appropriate setting and timing. In this context, there is a strong

possibility that the Organization of Turkish States will turn into an important regional organization. The most important threat to the organization is Russia, besides, the possibility of being perceived by other power centers as a competitor and a threat may reduce the development and influence of the organization. However, crises or problems that rival states such as Russia are likely to experience such as the Ukrainian war may make the organization more effective. Turkey's role of increasing cooperation and providing trust among the members of the organization may lead to the emergence of a new and possible power anchor or focus. Cultural, social, political and even military cooperation between member countries can turn the organization into a critical one. In the study, it has been concluded that Turkey's possibilities and capabilities can contribute significantly to the achievement of the aforementioned results thanks to its fundamentally unifying role, and this can make both the organization and Turkey stronger with a win-win approach.